

Vertel je verhaal, of word erdoor opgeslokt

Beatrice de Graaf

Als je niet begrijpt wat het extremistische verhaal is, en dát er een pakkend extremistisch verhaal is, dan word je er simpelweg onderdeel van. Zou dat niet één van de belangrijkste doch meest ondergewaardeerde lessen van 25 jaar 9/11 en het onderzoek daarnaar kunnen zijn?

[‘Fabrieken weg, jongeren weg, vertrouwen weg’](#), daarom stemde Saksen-Anhalt massaal op de door de Duitse binnenlandse veiligheidsdienst als rechts-extremistisch ingeschatte AfD. Aldus een Vlaamse krant. Soortgelijke verklaringen doken overal op. Het was de economische achterstelling, de ongelijkheid, de krimp waardoor mensen in de armen van Ulrich Siegmund hun heil zochten.

Dat was de afgelopen dagen overal te lezen. Deze economische take ging dan vaak gepaard met opmerkingen over Siegmunds [‘stralende lach en uiterlijk van een marketeer’](#). En ja, dan was het geen wonder dat deze [‘charismatische parfumverkoper’](#) met zijn [‘positief getoonzette campagne’](#) zo’n ‘succes’ boekte.

Ik wil het nu niet verder over de AfD hebben, daar heeft u de afgelopen dagen genoeg meer of minder uitstekende analyses over kunnen lezen. Ik wil het hebben over iets dat we 25 jaar na 9/11 inmiddels best hadden kunnen leren en weten, maar waar het nog steeds aan schort: begrip voor en acceptatie van het feit dat mensen dingen doen omdat ze erin geloven. En dat ze ergens in geloven omdat hen zo’n pakkend verhaal wordt verteld dat van die geloofselementen gebruik maakt.

Als 9/11 ergens zijn sporen heeft nagelaten is het in het *onderzoek* naar en het politieke en publieke *debat* over terrorisme, politiek geweld en radicalisering. Er zijn gelukkig talloze zinvolle boeken geschreven en inzichtrijke debatten gevoerd. Daarom is het des te frustrerender – zeg ik ook als onderzoeker en publicist die inmiddels ook 25 jaar mee gaat in dit veld – dat op de momenten dat het er toe doet, na een aanslag, een politieke aardverschuiving, of een groot wetsvoorstel, de communis opinio aan beide zijden van het politieke spectrum zo snel de clichés omarmt (‘de islam wil alleen onderwerping’, ‘religie is altijd onderdrukking’). Of meegaat in het narratief van de extremisten zelf (‘ja het is zo zielig voor de arme Oost-Duitsers, en de Wende was geen feest’, ‘moslims worden altijd gediscrimineerd’).

Ja, Al-Qaida kwam óók op in gebieden waar uitbuiting, economische ongelijkheid, achterstelling welig tierden. Net als dat Saksen-Anhalt inderdaad als de armste deelstaat geldt. Maar de grote denkfout is dat terrorisme en extremisme rechtstreeks en alleen maar uit simpele grandoorzaken (de ‘root causes’) te verklaren zijn. Want dan zouden er ook in Bremen net zulke hoge AfD-percentages gerapporteerd moeten worden. En zouden er in talloze gebieden ter wereld doorlopend terrorismepieken gemeten moeten worden. Helaas bestaat er niet zo’n *single unifying*-theorie van radicalisering. Het is nooit alleen de *economy, stupid*. Net zo min als het ooit alleen een probleem is van één religie, één ggz-aandoening, één volk of één technologie (*games*).

In Saksen-Anhalt zijn het niet de objectief gemarginaliseerden die zich bij de AfD aansloten

Radicalisering is de omhelzing van extremistische ideeën en de bereidheid die met geweld tegen anderen door te willen duwen. Het is dus altijd een verhaal dat bestaande pijnpunten verbindt en er een extreem narratief van maakt, waarvan de pijn altijd naar de ander wijst. In de westerse landen waar Al-Qaida en later IS school maakten, waren het niet de armste, laagst opgeleide, minst succesvolle of getormenteerde jongeren die het jihadisme omarmden. In Saksen-Anhalt zijn het evenmin de objectief gemarginaliseerden die zich bij de AfD aansloten. Wetenschappers kunnen het [keer op keer bewijzen](#), AfD’ers maken zich veel drukker over migratie dan dat ze ‘gedepriveerd’ zijn of zich voelen. Maar toch grijpen we in de media meteen terug op de clichés van de achterstelling, de discriminatie, en eerder, toen het jihadisme

betrof, op ‘de islam’, ‘de Arabische cultuur’, etc. Nog los van de miskenning van de gelaagdheid van het probleem zelf, leidt dit ertoe dat we dan veel te snel meegaan in het frame van de extremisten zelf, of van hun radicale tegenstanders.

Wat al dat onderzoek sinds 9/11 vooral heeft laten zien – en wat we eigenlijk vanuit de geschiedenis van totalitaire bewegingen en extremisme allang wisten – [is dat mensen in actie komen als ze in iets geloven](#). Als er een zinvol narratief wordt aangeboden, door pakkende ‘charismatische’ figuren, die het drama benoemen, vervolgens de chaos vergroten, en in plaats van echt de problemen op democratisch-rechtsstatelijke wijze te willen oplossen, valse verlossingsverhalen voorspiegelen, en met maatregelen komen die alleen de ‘eigen groep’ beschermen en de rest aan de wolven prijsgeven. Dan moet je *dat* dus laten zien als journalist of onderzoeker, hoe dat werkt, wie de verhalenvertellers zijn, en wat er aan hun verhalen niet klopt.

Dat betekent niet dat er geen echte problemen en geen echte chaos zijn. Zeker wel. En die vormen absoluut een voedingsbodem. Maar er zijn terroristische, extremistische en radicale populistische rattenvangers nodig die parasitair op die chaos meesurfen en het drama weten te hertalen en in te zetten voor eigen gewin en glorie. En er zijn volgelingen nodig die ervoor kiezen zich te laten meelokken en bedwelmen met (n)ostalgie dan wel wraakzuchtige verlossingsverhalen die de onderliggende misstanden niet wegnemen, en vaak alleen maar erger maken.

Als zo’n extremistisch verhaal eenmaal ‘vliegt’, is het niet meer eenvoudig te debunkten van bovenaf. Wat dan nodig is, is dat verhaal zelf ter plekke aan de man en vrouw te gaan brengen, van onder af, met boter bij de vis. Als er iets kenmerkend is voor Saksen-Anhalt is het dat het er leeg aan andere verhalen is. Dat er nauwelijks [meer actieve leden van de democratische volkspartijen](#), vakbonden, vrijwillige brandweer, [kerken](#) en voetbalclubs in de dorpen en straten te vinden zijn. Wat je dan moet doen, is wat Siegmund met z’n scooter deed: terug de wijken in. Om niet object van de complotverhalen van anderen te worden, moet je zelf een verhaal vertellen, erin geloven en vooral zichtbaar bereid zijn er wat voor over te hebben.

Maak NRC jouw voorkeursbron op Google

Bij Google kan je nu zelf aangeven welke nieuwsbronnen jij vaker wil zien in je zoekresultaten. [Meer informatie](#)

[Kies NRC als voorkeursbron](#) Melding voorkeursbron sluiten